

ЛАТКОВСЬКИЙ ПАВЛО ПАВЛОВИЧ

Чернівецький юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри конституційного, адміністративного
та фінансового права, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ

Стан Державного бюджету України цілком та повністю відображає економічне та соціальне становище країни. Загальновідомо, що існування державності без бюджету неможливе, тож будь-яка країна зацікавлена в нарощуванні бюджетного потенціалу, адже це дає можливість їй в повному обсязі виконувати свої функції, покращуючи рівень життя населення. Дефіцитність бюджетів може бути викликана різними причинами. Інколи позикове фінансування є вимогою часу. Воно може використовуватись при надзвичайних ситуаціях, сприяти економічному зростанню підчас глибокої кризи тощо. Проте неможливість контролювати цей процес повною мірою породжує багато проблем та соціально-економічних наслідків, які завжди носять негативний характер.

Як показує практика, більшість країн стикається з проблемами нестачі грошових коштів у бюджеті (дефіцит бюджету) і пошуками їх залучення. Для України проблема дефіцитності бюджету є досить актуальною. Сформовані певні теоретичні погляди про існування такого розміру дефіциту, який не завдає шкоди економіці, а саме – розмір дефіциту державного бюджету не може перевищувати сумарний обсяг бюджетних інвестицій і витрат на обслуговування державного боргу. Згідно з «Пактом про стабільність і зростання» граничні межі бюджетного дефіциту дорівнюють 3 % від ВВП країни [1], але цей показник є умовним. В дійсності, максимальний допустимий розмір дефіциту від ВВП може збільшуватись. Прикладом є Україна, якій надання кредитів МВФ здійснювалось з 2008 по 2010 р. за програмою «Stand by» (обсягом 10,6 млрд. дол. США) та з 2014 по 2015 р. (обсягом 16,5 млрд. дол. США). Пізніше, внаслідок розгортання в Україні масштабної економічної кризи на фоні російської агресії на сході країни 11 березня 2015 року МВФ ухвалив заміну програми Stand by на нову, чотирирічну програму «Механізм Розширеного Фінансування» (Extended Fund Facility). Попри це Україна постійно перебувала в бюджетному дефіциті у розмірі 4–6 % до ВВП [2, 3]. В таких випадках існує небезпека виникнення хронічного дефіциту, подолання якого з кожним роком ускладнюється. Загалом, в рамках співробітництва з МВФ Україна отримала 21 410,76 млн. СПЗ (еквівалент 31 514,61 млн. дол. США) [4].

МВФ розробила власний метод визначення дефіциту бюджету, який ґрунтується на так званій борговій концепції дефіциту або концепції потреб у запозиченнях. В основі цієї методики, яка дає можливість зіставляти показники різних країн, лежить аналітичне групування

бюджетних операцій за трьома категоріями: доходи і гранти, видатки (у тому числі і трансферти) і кредитування за вирахуванням погашення та фінансування. Абсолютний розмір дефіциту бюджету при цьому визначається як перевищення суми бюджетних видатків і чистого кредитування над доходами бюджету.

Тим не менш, у світі існують країни, економіці яких не завдає шкоди тривалий дефіцит. Потрібно тільки спостерігати, щоб дефіцит не збільшувався і не призвів до економічного краху держави. Так, США має відчутний щорічний дефіцит – за 2017 р. дефіцит бюджету США зріс на 80 млрд. доларів і досяг позначки 665,7 млрд. доларів, що на 12% більше ніж в 2016 р. (або 3,5 % ВВП) [5], а за підсумками 2018 року збільшився ще на 17%, досягнувши при цьому позначки майже 779 млрд. доларів (3,9% ВВП), та це не заважає їй бути розвинутою, самостійною державою.

Існує також і позитивний вплив перевищення видатків над доходами, але він є тимчасовим. Деякі країни навмисно приймають бюджет з дефіцитом, щоб стимулювати розвиток економіки, в країні відбувається пошук більш обґрунтованого розподілу видатків бюджету, перегляд і вдосконалення законодавчої бази. Але негативних наслідків прийняття дефіцитного бюджету значно більше. Одним із основних є інфляція, що гальмує виробничі процеси. Як наслідок – розмір ВВП та ВНП країни знижується, знецінюється національна валюта та зменшується кругообіг грошових коштів. Це призводить до економічних криз в країні. Україна відчуває постійний брак коштів внаслідок дефіциту бюджету вже довгий проміжок часу.

Нераціональний розподіл отриманих коштів є головною причиною утворення дефіциту. Другорядними причинами можуть виступати: планування бюджету з дефіцитом, щоб стимулювати розвиток економіки; хронічний бюджетний дефіцит, подолання якого вже потребує залучення великих грошових коштів; надзвичайні події (війна, аварії, природні катастрофи); політична нестабільність в країні, яка призводить до падіння ВВП; відсутність достатніх резервних фондів у країні; міграція нації; корупція в державній структурі; не кваліфікованість або низький рівень знань працівників державної служби; фінансування економічної діяльності на перспективу. Серед основних причини перевищення видатків над доходами також виділяють: неефективний механізм оподаткування суб'єктів господарювання, посилення фіскальної функції податкової системи; невпорядковану систему соціальних та економічних пільг; низьку якість бюджетного планування; нераціональну структуру бюджетних витрат; значний обсяг тіньової економічної діяльності; недосконалість і часту зміну фінансового законодавства тощо [6].

З огляду на вищенаведені причини, для України можна виокремити політичні, військові та економічні чинники, які з часом буде важко усунути, так як дефіцит бюджету вже довгі роки знаходиться в хронічному становищі та країна перебуває у нестабільному політичному стані з проведенням АТО. Проте для того, щоб знизити існуючий дисбаланс,

наша країна має можливість залучати кошти до бюджету від: 1) державних (місцевих) внутрішніх та зовнішніх запозичень; 2) приватизації державного майна (включаючи інші надходження, безпосередньо пов'язані з процесом приватизації) щодо державного бюджету; 3) повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу цінних паперів; 4) вільного залишку бюджетних коштів. Однак цих грошей не вистачає бюджетові для виконання своїх функцій. Це потребує від уряду країни проводити такі заходи як: вдосконалення контролю за використанням коштів державного та місцевих бюджетів; збільшення дохідної частини бюджету при запровадженні виваженої податкової політики; створення платникам податків сприятливих умов для розвитку своєї діяльності; скорочення видатків (капітальних); здійснення внутрішніх і зовнішніх позик.

Підводячи підсумки, можна зазначити, що основними причинами виникнення значного дисбалансу доходів і видатків у бюджеті є нерациональне використання бюджетних коштів, економічна нестабільність, проведення військових дій на території країни, наявність певних вад у законодавчій базі, зростання державного боргу. Для подолання цієї проблеми необхідно використовувати різні методи, серед яких має бути удосконалення законодавчої бази, вивчення та адаптування прикладів інших держав у регулюванні надходжень і витрат грошових коштів з бюджету, розвитку фінансового ринку країни та створення привабливого інвестиційного сектору з удосконаленням системи оподаткування.

Список використаної літератури:

1. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/index_en
2. Журналістика даних. URL: <http://texty.org.ua/d/imf/>
3. Ціна Держави. URL: <http://www.cost.ua/budget/debt/>
4. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/mizhnarodne-spivrobitnictvo/mvf>
5. Уніан Інформаційне агенство. URL: <https://economics.unian.ua/finance/2199779-defitsit-byudjetu-sshadosyag-mayje-666-milyardiv-dolariv.html>
6. Янів Л. М., Зінченко О. А. Проблеми дефіциту державного бюджету України і шляхи їх розв'язання. Вісник Дніпропетровського університету. 2016. № 6. С. 12–14.

Ключові слова: бюджет, бюджетний дефіцит, видатки, доходи.

Ключевые слова: бюджет, бюджетный дефицит, расходы, доходы.

Key words: budget, budget deficit, expenses, revenues.